

**„ЗАХАРНАТА РЕВОЛЮЦИЯ“,
ЗАПАДНИТЕ ИНДИИ И РОБСТВОТО
ПРЕЗ XVII ВЕК**

Павлин Аманасов

THE “SUGAR REVOLUTION”,
THE WEST INDIES AND SLAVERY
IN THE 17TH CENTURY

Pavlin Atanasov

Abstract: *The article deals with the problem of “sugar revolution” in the West Indies in the 17th century where the Spanish domination was replaced by that of the rising Atlantic powers – England, France and the Dutch Republic. The West Indian sugar industry was introduced by the Dutch who gathered experience during their short presence in Brazil. There was a direct connection between sugar and slavery in the Caribbean where soon the slaves replaced the local people and the European indentured workers as major labour force. The result was transformation of the so-called “societies with slaves” to the “slave societies” where the master-slave relationship dominated the social, political and economic life of the islands.*

Keywords: *slave trade; West Indies; sugar revolution; plantation revolution; plantocracy; society with slaves; slave society.*

До края на XVI в. Испания и Португалия налагат своята хегемония в Новия свят, а върху двете иберийски сили сякаш се изсипва „рогът на изобилието“ – освен притока от злато и сребро европейската търговска експанзия през Атлантическия океан включва широк набор от стоки, като какао, кафе, тютюн, захар, ориз, кожи, дървен материал, царевица, картофи. Усвояването на Новия свят води и до засилване на икономическите и политическите позиции на Испания и Португалия на Стария континент, където дотогава те имат периферно значение, заети векове наред с изтласкването на арабите от полуострова по време на Реконкистата. През XVI в. Испания е водещата европейска държава, а през 1580 г. по силата на лична уния испанският крал Фелипе II (1556–1598) приема и короната на Португалия. Присъединяването на огромните богатства на португалската корона към Испания, която и бездруго притежава най-голямата колониална империя, бележи върха на иберийското превъзходство в Европа и атлантическия свят.

Противниците на Испания – Англия, Франция и младата Нидерландска република, която в края на XVI в. отхвърля властта на испанския крал и извою-

ва своята независимост, не приемат статуквото и отправят предизвикателство към иберийската хегемония. Тези изгряващи атлантически сили търсят своето „място под слънцето“. Първоначално това се изразява предимно в пиратски набези и контрабандна търговия, засягащи интересите на Испания и Португалия, а след XVII в. англичани, французи и холандци започват да създават свои колониални империи по примера на двете иберийски сили. В своите колониални начинания англичани и французи първоначално се насочват към огромните неусвоени територии на Северна Америка. Наред с това обаче в началото на XVII в. те са привлечени и от редица острови в Западните Индии¹, дотогава под властта на Испания. Завладяването на Антилските острови с техния тропически климат, идеален за плантационно земеделие, се превръща в истинска „златна мина“ за Англия и Франция, а икономическият разцвет на тези островни колонии е неразривно свързан с отглеждането на захарната тръстика, което пък се осъществява с посредничеството на водещата търговска нация по онова време – холандците.

Многобройните острови стават рай за т.нар. буканиери и флибустиери – пирати от разнороден етнически произход (предимно френски, английски и холандски). На практика това са хора без националност, които създават свои общности и превръщат водите на Карибско море в най-несигурната за плаване част на света. Те ограбват испанските кораби, а понякога са наемани като капери от правителствата на враждуващите европейски държави.

През първата половина на XVII в. англичани, французи и холандци започват да овладяват Западните Индии за сметка на отстъпващите испанци. През 1624 г. англичаните превземат Сейнт Китс (Сейнт Кристофър), а през 1627 г. – Барбадос, последвани от Невис, Монтсерат, Антигуа, Тортуга. През 1655 г. след неуспешен опит да завладеят Еспаньола (Санто Доминго) за компенсация те овладяват Ямайка – тяхната най-важна придобивка в Карибско море. Французите също не остават безразлични към малките, но доходоносни острови в Западните Индии. Компанията на американските острови (*Compagnie des Îles de l'Amérique*) основава през 1635 г. колонии в Гваделупа и Мартиника (тези острови са френски владения и до днес). Най-важното френско владение в Западните Индии обаче е Сен Доменг (днес Хаити), което обхваща западната част на остров Еспаньола – едно от първите места в Новия свят, където стъпва Колумб. Началото на френското присъствие там е поставено през 1664 г., а с Договора от Рисуик (1697 г.) Испания официално се отказва от западната част на острова в полза на Франция. През XVIII в. Сен Доменг става най-големият производител на захар в света и най-богатата европейска колония в Америките. Естествено това води и до небивал разцвет на робството на острова. Краят на тази позорна слава на колонията настъпва с единственото успешно въстание

---

¹ „Западни Индии“ е историческото название на регион, включващ многобройни острови в Северния Атлантически океан и Карибско море, като Големите и Малките Антилски острови, Бахамските острови и др. Към Западните Индии често се причисляват и някои близки в културно отношение райони по северното крайбрежие на Южна Америка.

на робите отвъд океана и появата на независимата държава Хаити през 1804 г. За съжаление свободата не носи просперитет на първата „черна република“ в Новия свят, а тъкмо обратното – дори и днес някогашната „перла на Антилите“ е най-бедната страна в Западното полукълбо. Макар и да са преди всичко посредници, холандците също превземат редица карибски острови, като Кюрасао, Аруба, Бонайре, Сент Еустахиус. Особено голямо значение сред тях има Кюрасао, който Холандската Западноиндийска компания превръща във важен център на търговията с роби. Като цяло ситуацията в Западните Индии се характеризира с голяма динамичност, а много от островите сменят многократно своите собственици.

* * *

Възраждането на робството в началото на Новото време е тясно свързано с колонизирането на Америките и развитието на атлантическата икономика, свързала чрез „триъгълната търговия“² в една глобална мрежа Европа, Африка и Новия свят. За изясняването на проблема за мястото на робството в европейските презокеански владения от съществено значение е да се подчертае една съществена разлика между Стария и Новия свят. В Европа земята не достига, а числеността на населението е голяма. Поради тази причина земевладелците са малко на брой и притежават огромна власт над хората, лишени от собственост. В Америка е точно обратното – там плодородната земя е в изобилие, но липсват достатъчно хора, които да я обработват [Бринкли, А. 1999, с. 67]. В прединдустриалната епоха, когато няма машини, единственият начин за постигане на материално благосъстояние е с цената на упорит и изтощителен човешки труд. Това важи с особена сила за плантационното земеделие в Америките при засяването, обработването и прибирането на реколтата от тропически култури.

Съществуват три възможни решения на проблема с недостига на работна ръка в Новия свят: експлоатиране на местното индианско население чрез различни форми на принудителен труд, включително и открито поробване; прекарване на бедни европейци през океана и превръщането им в „договорни слуги“ (известни като *indentured workers* на английски или *engagés* на френски), които са длъжни да работят безплатно няколко години, докато изплатят цената на пътуването си; доставени чрез трансатлантическата търговия чернокожи роби от Африка, които за разлика от европейските наемници, са обречени да се трудят доживот, а това задължение предават и на потомците си. Определящо

---

² С термина „триъгълна търговия“ се определя обменът на стоки между трите части на света – Африка, Америка и Европа – от края на XVI до началото на XIX в. Тя свързва икономиките на западноевропейските колонии в Новия свят с метрополиите, като междинното звено е Западна Африка. Европейските кораби кръстосват „златния триъгълник“ от пристанищата на Европа до бреговете на Гвинеийския залив, натоварени с промишлени стоки, за да закупят роби като евтина работна ръка, превозват ги отвъд Атлантика и се отправят обратно от Америка към Европа с продуктите, придобити чрез робския труд – захар, памук, тютюн, кафе, какао, индиго.

значение и в трите случая има принудата, при което за земевладелците отвъд океана най-важният въпрос се оказва контролът над работната сила [Бринкли, А. 1999, с. 67].

В повечето тропични и субтропични райони на Америките, където се създават огромни плантации с монокултурно земеделие, местните жители и „белите роби“ се оказват ненадеждна работна ръка или просто липсват. При това положение европейските колонизатори се обръщат към африканците [Benjamin, T. 2009, p. 373]. Те се превръщат в предпочитаната работна ръка, защото плантаторите могат да разполагат с тях постоянно, а освен това притежават опит в отглеждането на много от характерните за плантациите култури. Разходите за изхранване на африканците също са по-малко в сравнение с наемните работници, защото вместо да ги снабдяват с всичко необходимо, техните господари обикновено им предоставят парцели, в които робите сами произвеждат по-голямата част от необходимите провизии. Наемните работници от Европа се подменят през няколко години и естествено новите попълнения се нуждаят от време, за да станат достатъчно ефективни работници. Те са по-податливи на тропическите болести и често умират, преди да изтече срокът на службата им. Освен това не е за подценяване и фактът, че тъй като чернокожите са откъснати от своята естествена среда след отвлечането от родния им континент, те често са поставени в изолация в Новия свят, а това улеснява контрола, който господарите упражняват върху тях. Това е голямо предимство пред коренните жители на Америките, които познават добре страната и имат много по-големи възможности за съпротива, тъй като техните племена са близо и те никога не губят връзка с тях. Индианците не са привикнали да се трудят на полето и масово бягат при своите съплеменници. Следователно, африканците представляват безценен „човешки капитал“, който е едновременно по-продуктивен и по-лесен за експлоатация [Blackburn, R. 2011, pp. 64–65].

Ключово значение за налагане на робството отвъд Атлантика имат Западните Индии, тъй като именно там през XVII в. се осъществява т.нар. „захарна революция“. Тя е част от по-мощната „плантационна революция“ в тропическите и субтропическите зони на Америките, където започва масово производство на културите захарна тръстика, тютюн, индиго, кафе и какао. „Захарната революция“ се превръща в главния стимул за нарастващата нужда от чернокожи роби отвъд океана, а захарната тръстика става „най-значителната култура, свързана с робството“³. Приблизително две трети от поробените жители на Черния континент са изпращани в захарните плантации в Бразилия или на Карибите, където условията на труд са ужасяващи. От всички култури, които са свързани с развитието на плантационното земеделие в Новия свят, отглеждането на захарна тръстика е най-трудоемко и с най-пагубни последици за здравето на робите. Тежкият и продължителен физически труд изцежда си-

---

³ На връзката между захарта и робството са посветени редица изследвания, сред които тук ще споменем Deerr, N. 1949; Dunn, R. 1973; Mintz, S. W. 1985; Sandiford, K. A. 2000; Sheridan, R. B. 1974; Schwartz, S. B. 2004.

лите им, а за да се запази качеството на реколтата, от тях се изисква да работят възможно най-бързо при нейното прибиране [Benjamin, T. 2009, pp. 376–378]. Убийственият темп на работа оказва негативно въздействие върху тяхното естествено възпроизводство, поради което единственият начин за попълване на постоянно оредяващата „армия” от работници в плантацияите е увеличаване на доставките на хора от Африка. Напълно основателни са твърденията на някои изследователи, че навсякъде, където се създават захарни плантации, „бялото злато“ става синоним на страдание и смърт [Follet, R. 2011, p. 122].

„Захарната революция“ в новите английски и френски владения на Карибите се осъществява с активното съдействие на холандците. След като португалците ги прогонват от Бразилия в средата на XVII в., те пренасочват своите усилия и капитал в Западните Индии⁴. Холандците остават в ролята на посредници, защото не притежават нито ресурсите, нито демографския потенциал на Англия и Франция. Именно тези две сили налагат своята доминация в атлантическата презморска търговия и плантационната икономика на Новия свят през следващите две столетия. Жителите на Ниските земи, където съществува относителна религиозна толерантност, не са особено ентузиазирани да търсят своето щастие като „слуги по договор“ отвъд океана, за да станат няколко години по-късно дребни земевладелци [Blackburn, R. 2011, p. 53]. Както споменахме, холандците също завладяват редица острови в Карибско море, но те се оказват неподходящи за селскостопанска дейност и се превръщат в бази за контрабандна търговия с Испанска Америка, включително и с роби [Benjamin, T. 2009, p. 390]. Единственото изключение сред холандските колонии в Новия свят, където в края на XVII в. започва по-значително производство на захар, е Суринам (Нидерландска Гвиана). Съгласно споразумението между англичани и холандци, постигнато през 1667 г., тази територия, разположена край северните брегове на Южна Америка, преминава окончателно под управлението на Холандия, а в замяна англичаните получават Нови Амстердам (Ню Йорк), който те владеят фактически още от 1664 г. В средата на XVIII в. значението на захарта в Суринам намалява за сметка на кафето, което се превръща в основен експортен продукт на колонията. Производството на захар и кафе естествено довежда до масов внос на чернокожи роби, които стават доминиращото население в демографската картина на Суринам.

Опитът, който предприемчивите холандци придобиват в производството на захар за краткото си присъствие в Бразилия, се оказва безценен при трансформирането на Британските и Френските Западни Индии в „захарен архи-

---

⁴ В периода между 1630 и 1654 г. холандците изместват португалците от североизточната част на Бразилия, като правят своя столица град Ресифи в Пернамбуко. Това поставя за известно време в техни ръце доходоносната бразилска захарна индустрия. След като отхвърля зависимостта си от Испания през 1640 г., Португалия възстановява позициите си в Бразилия за сметка на холандците, които предават придобития опит в захарното производство на англичаните и французите, завзели през XVII в. много от бившите испански владения на Карибите.

пелаг“. Първоначално английските и френските заселници на Антилите се насочват към отглеждане на тютюн, а бедняците от собствените им страни осигуряват необходимата работна ръка. Това производство обаче се оказва нерентабилно, тъй като европейските пазари вече са пренаситени с тази стока, чиято цена започва да пада, а освен това карибският тютюн отстъпва по качество на този от Вирджиния [Benjamin, T. 2009, pp. 390–391]. Някои плантатори решават да експериментират с памук и индиго, но това също не им носи очакваните печалби. Най-прозорливите се преориентират към производството на захар, което за тях се оказва едно истинско „Ел Дорадо“. Това скоро им носи баснословни богатства, надминаващи и най-смелите им очаквания. Поради това те кроят планове за разрастване на производството, а това поставя като основен въпроса за работната ръка в огромните захарни плантации, които вече доминират в пейзажа на Западните Индии [Franklin, J. H., Moss, A. A. 1988, p. 42].

Извършването на „захарната революция“ на Антилите има две важни последици – издигането на плантаторската класа, която придобива изключителна власт и влияние в обществото, и превръщането на робите в основна трудова сила за сметка на местното население или европейските наемни работници [Benjamin, T. 2009, pp. 392–393]. Единствено африканските роби, призвани да работят до края на живота си, са в състояние да задоволят нуждата от постоянна и при това безплатна работна ръка в плантациите. Така разрастването на черното робство в атлантическия свят води до важна трансформация, която отразява два различни етапа от развитието на общества в тропическа Америка. Първоначално там възникват „общества с роби“, при които робството съществува съвместно с други свободни и принудителни форми на труд, като испанската енкомиенда⁵ или европейските наемни работници. При този тип общества робството няма определящо значение за икономическото им развитие, а робовладелците са само част от притежаващия собственост елит. Друга особеност на „обществата с роби“ е, че тяхното селско стопанство не се ограничава до една определена тропическа култура, а се характеризира с доста по-голямо разнообразие.

В резултат на „плантационните революции“ в Бразилия, на Карибите и в южните британски колонии по Атлантическото крайбрежие на Северна Америка се създават „робски общества“, които са изцяло зависими от труда на африканците. Поради това робите често стават мнозинство от населението в тези колонии. Белите плантатори се издигат до позицията на управляваща класа, т.нар. „плантокрация“, доминираща в икономическия, политическия и културния живот в колонията. Външен израз на благосъстоянието на този елит са разкошните вили и демонстрирането на лукс, който не отстъпва по нищо на този на европейските аристократи, чийто живот те се стремят да имитират. Робовладелците използват своята финансова мощ, за да упражняват кон-

---

⁵ Енкомиендата е система, въведена от испанците в Новия свят през XVI в., съгласно която индианците се обявяват за васали на краля, но се поставят под опеката на испанските колонизатори (енкомендерос), за които са длъжни да работят.

трол над местното колониално управление. Благодарение на това те успяват да прокарат дискриминиращи чернокожите робски кодекси, с които узаконяват своя абсолютен контрол над тях. Това законодателство отразява съвсем явно расистките възгледи на господарите по отношение на чернокожите роби, към които те чувстват едновременно презрение и страх⁶.

Налагането на робството в Новия свят се осъществява в различни региони и по различно време. Бразилия е първата европейска колония, където в края на XVI и началото на XVII в. се извършва трансформацията на „обществото с роби“ в „робско общество“ с характерните признаци, споменати по-горе. През XVII и XVIII в. този модел на социално-икономическо развитие се повтаря и в другите два района на Новия свят, в които робството има ключово значение – Антилите и южните британски колонии по Атлантическото крайбрежие.

В Британските Антили този процес се осъществява интензивно през 60-те и 70-те години на XVII в., последван малко по-късно и от френските владения в Западните Индии. Най-рано тази трансформация се наблюдава в Барбадос, където внедряването на захарното производство започва още през 40-те години на XVII в. Първите английски заселници на острова се опитват да произвеждат различни стоки за износ, преди всичко тютюн, но без особен успех. По това време там все още преобладават белите заселници и наемният труд пред робската работна ръка от Африка. След като захарното производство придобива водеща роля, за кратко време малкият карибски остров става най-богатата британска колония, показател за което е значителното поскъпване на земята. През 1645 г. Джордж Даунинг, възпитаник на Харвард и капелан на търговски кораб, пише до братовчед си Джон Уинтроп, губернатор на Кънектикът:

Ако отидете до Барбадос, ще заварите там един процъфтяващ остров с много способни мъже. Убеден съм, че през тази година те са купили не по-малко от 1000 негри и колкото повече купуват, толкова повече нарастват възможностите им да купуват още, защото за година и половина (с Божията благословия) те ще спечелят толкова, колкото е цената им [Walvin, J. 2007, p. 62; Thomas, H. 2006, p. 196].

Според преброяването от 1680 г. бялото население на острова е около 20 000 души, от които 3000 притежават земя, а 1000 владеят плантациите със захарна тръстика, памук и индиго. В действителност обаче основна роля в икономиката играе малоброен елит от бели плантатори, като половината от земята и 60% от робите са собственост само на 175 души [Beckles, H. 1990, p. 24; Benjamin, T. 2009, pp. 392–393]. Тази олигархия или „плантокрация“

---

⁶ Разграничаването на „обществата с роби“ от „робските общества“ е направено от Мозес Финли по отношение на робството през Античността, но паралелът с атлантическото робство е очевиден. Вж. Finley, M. I. 1980, pp. 79–80; Childs, M. D. 2011, pp. 172–173; Benjamin, T. 2009, p. 374.

контролира и политическата власт в Барбадос. Същевременно има стабилна тенденция за намаляване броя на европейските наемници и увеличаване на африканските роби, които, за разлика от първите, са обвързани безсрочно със своите господари. През 1638 г. „слугите по договор“ на острова са приблизително 2000, докато африканските роби са само 200. Според споменатото преброяване от 1680 г. в Барбадос живеят 38 782 черни роби и само 2317 бели работници. Преходът от „общество с роби“ към „робско общество“ на малкия карибски остров е съпътствано от разоряване на дребните поземлени владения, обработвани предимно от английски наемни работници и от по-малко африканци и налагане на едра поземлена собственост, каквато представляват големите плантации, обработвани изключително с робски труд. Неслучайно един плантатор признава, че ако не са робите „ние често бихме бездействали и нямаше да можем да изнасяме захар на пазара.“ [Benjamin, T. 2009, p. 393]

Положението в Барбадос в средата на века е описано по красноречив начин от Ричард Лигън (ок. 1585–1662), който пристига на острова през 1647 г., а през 1657 г. издава в Лондон книга под заглавието „Истинска и точна история на остров Барбадос“ (*A True and Exact History of the Island of Barbadoes*), която е преиздадена през 1673 г. По отношение на работната ръка авторът отбелязва следното:

На острова мъжете са разделени на три групи, а именно господари, слуги и роби. Робите и тяхното потомство, подчинени завинаги на своите господари, са изхранвани и отглеждани с по-голямо внимание от слугите, с които те [господарите] разполагат само за пет години съгласно закона на острова. Така че засега слугите живеят по-зле, тъй като са принудени да работят много тежък труд, жилищата им са бедни, а храната – оскъдна⁷.

Твърдението на Лигън, че плантаторите се отнасят по-добре към робите, отколкото към наемниците се споделя и от други съвременници, но трябва да подчертаем, че водещият мотив на робовладелците не е хуманността, а стремежът към печалба, а вече отбелязахме, че робите се доказват като много по-добри работници от европейците. Ричард Б. Шеридън споменава, че през XVII в. поробените африканци са много по-ценени в сравнение с наемните работници и „робството в началния етап на захарното производство е значително по-мекo, отколкото става в по-късния период на интензивно култивиране“ [Benjamin, T. 2009, p. 407]. С нарастване числеността на африканците и съответното намаляване на цената им по правило се влошава и отношението към тях от страна на господарите. То се определя както от чувството за превъзходство и презрение, така и от постоянния и напълно основателен страх, че те биха могли да се надигнат всеки момент. Расизмът и дискриминацията по отношение на чернокожите са свързани с убеждението на техните собствени-

---

⁷ Цитатът е по Томас Бинджамин, където е поместен откъс от второто издание на историята на Лигън от 1673 г. [Benjamin, T. 2009, pp. 404–406].

ци, че „тази дива, жестока и нестабилна порода от хора“ не може да бъде подвластна на същите закони като белите, че за тях не важи английското законодателство.

През 1661 г. Събранието на Барбадос приема кодекс, който предвижда сурови наказания за робите, включително екзекуции, като предпазна мярка за робовладелците и средство за контрол на поведението на чернокожите. С увеличаването на броя на робите спрямо свободното население на острова репресиите стават все по-жестоки, като не се предвиждат никакви ограничения на насилията и злоупотребите спрямо африканците [Benjamin, T. 2009, p. 393]. Робите, залавяни след неуспешен опит за бягство са осакатявани, а за кражба на стока на стойност над 1 шилинг се предвижда смъртно наказание. В същото време убийството на чернокож на теория се наказва с глоба, но на практика тази разпоредба не се прилага обикновено под предлога за липса на доказателства [Schama, S. 2003, p. 333]. Робският кодекс на Барбадос служи като модел за подобни откровено расистки закони в тези британски владения в Новия свят, където робството има основна роля.

След Барбадос „захарната революция“ се разпространява в другите английски владения на Карибите – Подветрените острови и Ямайка, която англичаните превземат от Испания през 1655 г. Между 1669 и 1683 г. производството на захар в Подветрените острови се удвоява, като достига една трета от тази на Барбадос. В Ямайка „захарната революция“ се осъществява през 60-те и 70-те години на XVII век, като до края на века плантаторите установяват контрол над обществения и политическия живот. През XVIII в. в Ямайка се създава процъфтяваща плантаторска икономика, свързана със захарното производство, а островът се превръща в главен център на търговията с роби в района на Карибско море. Производството на захар там се увеличава непрекъснато, като в началото на XVIII в. продукцията на Ямайка вече надвишава тази на Барбадос. Така Ямайка измества Барбадос като най-значителната британска захарна колония на Антилите. Както навсякъде, това е свързано и с постоянно нарастване броя на африканците. През 1662 г. те са едва 500, а в края на столетието вече са 40 000. По такъв начин още през втората половина на XVII в. чернокожото население става мнозинство в едно типично „робско общество“. За да държи в подчинение своите роби, в края на XVII и началото на XVIII в. плантокрацията в Ямайка и Подветрените острови приема робски кодекси, които почти буквално копират този на Барбадос [Benjamin, T. 2009, p. 394].

Робовладелците осъзнават, че робите имат едно голямо предимство пред тях – численото си превъзходство. Опасността от бунт е постоянна и поради тази причина господарите се опитват да поддържат такъв режим на потиснатите, който да ги държи в изолация. С това се обяснява и изключителната суровост на робските кодекси в британските владения на Карибите. Под тяхно влияние през 1667 г. Английският парламент приема „Закон за регулиране на негрите в британските плантации“, в който чернокожите жители на Карибите се определят като хора „с див, варварски и свиреп характер, които могат да се контролират само с крайна строгост“. На тях се забранява да напускат

плантацията без разрешително, а освен това не им се позволява да носят оръжие. Ако роб удари бял, наказанието е жесток побой с камшик, а при повторно провинение следва жигосване по лицето с нажежено желязо. Двойният стандарт по отношение на господарите и робите е демонстриран открито, тъй като при смърт на роб, предизвикана по невнимание от собственика след бой с камшик, не следвало никакво наказание [Franklin, J. H., Moss, A. A. 1988, p. 44].

Във френските владения на Карибите действа известният „Негърски кодекс“ (*Code Noir*), приет през 1685 г. от правителството на Луи XIV. За разлика от разпоредбите в британските колонии, той се отличава със своята сравнителна хуманност. Обяснението за това е фактът, че този забележителен документ е приет от правителството, а не от плантаторите. Въпреки че предвижда тежки телесни наказания при определени провинения, чрез този закон властта се стреми да предпази робите от произвола на плантаторите и да им гарантира значителни права, което няма паралел с други подобни кодекси. На робите се дава правото да сключват бракове и се забранява разделянето на техните семейства, дава им се възможност да се събират, неделният ден е определен за почивен, липсват ограничения за тяхното освобождаване, в случай на несправедливо отношение към тях те можели да се обръщат към съда. Освен това на черните роби се признава човешка природа и те трябвало да бъдат покръстени в католическата вяра. „Негърският кодекс“ признава на свободните чернокожи същите права като на свободно родените поданици на френската корона⁸. За съжаление той рядко се прилага на практика и остава по-скоро едно добро пожелание.

Историята на „захарната революция“ във Френските Антили започва в Гваделупа и Мартиника по-късно от Барбадос. Началото е доста трудно и е свързано с усилията на споменатата Компания на американските острови да ангажира заселниците в производството на памук и захар вместо на тютюн, чиито цени, както вече стана въпрос, започват да падат. В действителност Компанията не среща разбиране от колонистите, които остават пасивни. Едва след 1654 г., когато на тези острови се заселват холандци, прогонени от Бразилия, започва същинското развитие на захарната индустрия там. По щастливо стечение на обстоятелствата за французите по това време англичаните и холандците се намират във война, което тласка холандците да търсят убежище именно във френските колонии. Между 1674 и 1682 г. производството на захар във Френските Антили се увеличава от 6000 до 9000 тона, като през 1700 г. само в Гваделупа се произвеждат 10 000 тона [Benjamin, T. 2009, p. 394].

Ако за Великобритания през XVIII в. главният център за производство на захар е Ямайка, то за Франция това е колонията Сен Доменг. Историята на „захарната революция“ там започва сравнително късно, но за сметка на това се развива доста бурно. В началото френските заселници се заемат с производството предимно на тютюн и индиго и едва две десетилетия след установяването си в

---

⁸ Blackburn, R. 2011, pp. 73–74; Benjamin, T. 2009, p. 393. Пълният текст на кодекса е публикуван в Sala-Molins, L. 1987.

Сен Доменг започват да предпочитат захарта. Благодарение на небивалия бум на производството в тази колония още преди средата на XVIII в. англичаните отстъпват своето първенство в производството на захар на французите.

В историята на европейската колонизация на Новия свят „захарната революция“ през XVII в. има определящо значение за своеобразния „Ренесанс“, който преживява робството, а Западните Индии са в центъра на този процес заедно с Бразилия и южните британски колонии по Атлантическото крайбрежие. При сравнението между владенията на Англия и Франция в Западните Индии прави впечатление, че в началото те се ориентират към производство на тютюн, а едва по-късно захарната тръстика става основна култура благодарение на холандците. След като обаче се налага веднъж като доминираща в плантациите на Карибите, захарната тръстика по правило не отстъпва своето място на други култури, тъй като носи безпрецедентни печалби на плантаторите. Другата аналогия е свързана с работната сила – и при англичани, и при французи в началото това са наемните работници, които те докарват от своите страни. Като разлика би могло да се посочени, че службата на френските наемници продължава по-кратко в сравнение с английските, защото цената за превозването им през океана е по-ниска. Поради това етапът, в който договорните слуги доминират като работна ръка във френските колонии, продължава по-дълго, отколкото в английските. В крайна сметка и във Френските Западни Индии робският труд постепенно взема превес над наемния.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Публикации

Бринкли, А. 1999 – Алън Бринкли. История на американския народ: Незавършената нация. София: Рива, 1999. [Alan Brinkli. Istorija na amerikanskia narod: Nezavarshenata natsia. Sofia: Riva, 1999.]

Beckles, H. 1990 – Hilary Beckles. A History of Barbados. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Benjamin, T. 2009 – Thomas Benjamin. The Atlantic World: Europeans, Africans, Indians and Their Shared History, 1400 – 1900. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Blackburn, R. 2011 – Robin Blackburn. The American Crucible: Slavery, Emancipation and Human Rights. London: Verso, 2011.

Childs, M. D. 2011 – Matt D. Childs. Slave Culture. – In: The Routledge History of Slavery. Ed. by G. Heuman and T. Burnard. London, 2011, 170–186.

Deerr, N. 1949 – Noel Deerr. History of Sugar, I. London: Chapman and Hall, 1949.

Dunn, R. 1973 – Richard Dunn. Sugar and Slaves. The Rise of the Planter Class in the English West Indies 1624–1713. New York: Norton, 1973.

Finley, M. I. 1980 – M. I. Finley. Ancient Slavery, Modern ideology. New York: Viking Press, 1980.

Follett, R. 2011 – Richard Follet. The Demography of Slavery. – In: The Routledge History of Slavery. Ed. by G. Heuman and T. Burnard. London, 2011, 119–137.

Franklin, J. H., Moss, A. A. 1988 – Jihn Hope Franklin, Alfred A. Moss Jr. *From Slavery to Freedom: A History of Negro Americans*. New York: Knopf, 1988.

Mintz, S. W. 1985 – Sidney W. Mintz. *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History*. London: Penguin, 1985.

Sala-Molins, L. 1987 – L. Sala-Molins. *Le Code Noir ou le calvaire de Canaan*. Paris: Presses Universitaires de France, 1987.

Sandiford, K. A. 2000 – Keith A. Sandiford. *The Cultural Politics of Sugar. Caribbean Slavery and Narratives of Colonialism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Schama, S. 2003 – Simon Schama. *A History of Britain 2, 1603–1776: The British Wars*. London: BBC, 2003.

Swartz, S. B. 2004 – Stuart B. Swartz, ed. *Tropical Babylons: Sugar and the Making of the Atlantic World, 1450–1680*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2004.

Sheridan, R. B. 1974 – Richard B. Sheridan. *Sugar and Slavery; An Economic History of the British West Indies, 1623–1775*. Eagle Hall, Barbados: Caribbean UP, 1974.

Thomas, H. 2006 – Hugh Thomas. *The Slave Trade: The History of the Atlantic Slave Trade 1440–1870*. London: Phoenix, 2006.

Walvin, J. 2007 – James Walvin. *A Short History of Slavery*. London: Penguin Adult, 2007.